

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

16^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1908

Een groot verzamelaar.

Een der merkwaardigste en toch zeer weinig bekende verzamelaars uit den aanvang der zeventiende eeuw is NICOLAAS CLAUDE FABRI, heer van PEIRESC, „de groote weetgierige”, zooals men hem pleegt te noemen.

Wij willen pogen het een en ander van hem te verhalen. Gesproten uit een zeer oud adellijk geslacht, werd hij in 1580 op het buitengoed van zijn familie, Belgenciens, niet ver van Aix in Provence, geboren; wegens de pest was zijn moeder de stad ontvloden. Zijn vader was RAYMOND DE FABRI, Raadsheer in de cour des comptes van Provence, zijn moeder MARGARETHA BOMPARIA. RAYMOND DE FABRI was voor zoover wij zijn beeld kunnen reconstrueeren, een geleerd, ernstig man, levende in zijn oude patricische stadje Aix, in waardige kalnte. Zijn moeder was zoo elegant en mooi, dat toen CATHARINA DE MEDICIS eens Aix bezocht, zij haar alleen, van alle maagden, een kus waardig keurde. Van dezelfde moeder werd nog een broeder, PALAMEDES geboren, dien wij in PEIRESC's verder leven nader zullen ontmoeten.

Zijn moeder stierf jong, zijn vader hertrouwde met CATHARINA VASALE CARADETEA; van drie meisjes die nog werden geboren, bleef er slechts één leven, later schrijft PEIRESC aan zijnen vader: 1)

„Ik schrijf ook aan „Madame ma Mère”, maar maak maar geen melding van den dood mijner beide zusjes, dat zou haar maar weder nieuwe smart aandoen en haar misschien meer leed bezorgen, dan mijn deelneming troost zou geven”.

In die zacht gestemde rustige omgeving, moeten wij ons de kalme jeugd van den stillen, studieuzen, ernstigen knaap denken; nauwelijks — zoo lezen wij bij zijnen biograaf GASSENDI, 2) was hij gespeend of hij begon belangstelling te toonen in alles wat hem omgaf, zoodra hij kon spreken vroeg hij aan iedereen het „hoe” en „waarom” der dingen.

In Avignon, in het grijze Jezuetencollege, genoot hij zijn eigenlijke opleiding. Te huis had meer dan zijn vader, nog invloed op zijn opvoeding, zijn oom CLAUDE DE FABRI, 's Konings raadsman in het Parlement van Provence; deze dreef door, dat hij het handwerk der wapenen en het paardrijden zou leeren, doch meer dan door dit oorlogsspel had hij langs anderen weg invloed op het stille gemoed van den jongen leerling der Jezuiten. Op het landgoed Belgenciers werd op een goeden dag een gouden munt van Keizer ARCADIUS gevonden; snel maakt PEIRESC er zich van meester, ontcijfert de opschriften en rent er mede naar zijnen

1) *Lettres. Edition PHILIPPE TAMIZEY DE LARROQUE*, VI, p. 15.

2) GASSENDI, *Vita viri illustris NICOLAI CLAUDII FABRICII DE PEIRESC* Ed. 1651, p. 14.

oom; deze trotsch op de helderheid van geest en scherpzinnigheid van zijnen neef, schenkt hem een kleine muntverzameling en door de numismatiek doet PEIRESC zijn intrede in het gebied der wetenschap. Hij leefde toen reeds voor alles wat oud en eerwaardig was; wel bereidde hij zich voor op de studie van het recht, maar zijn hartstochtelijke liefde was de oudheid, zijn hoogste wensch was om naar Rome op te gaan; Rome waar in hooge Heiligheid, CHRISTUS' stedehouder zetelt te midden der overblijfselen van de oudheid, waar het kruis, waarvoor hij in zijn college-kapel knielt, staat naast de beelden der Keizers, wier grootheid hij in zijn studeercel bewondert. Bij PEIRESC was er geen strijdend gevoel tusschen liefde voor het Christendom en het Heidendom, beide stroomingen verbonden zich in zijn geest, verstand en gemoed tot een heel hoog geheel, zijn vereering voor de oudheid was haast even goed aanbidden als zijn nederknielen voor het altaar.

Toen dit heimwee naar Rome zich van hem meester maakte, was hij achttien jaar, hij vreesde, dat zijn vader en zijn oom zijn reisplannen niet zouden goedkeuren en besloot dus listig en voorzichtig de zaak van terzijde aan te pakken. 't Was algemeen bekend, dat men te Padua het best de rechten bestudeeren kon; wanneer hij nu daar eens heen kon gaan, zoo dacht hij, dan was hij ten minste in Italië, „ad limina”. Zou hij dus, zoo vroeg hij, zich niet opmaken om zich daar nader in de rechten te bekwamen? Op dit plan gingen de autoriteiten in; men gaf hem als geleider een even

geleerd als bereisd man, PAULUS GUDANUS FONVIVUS, die Duitschland, Polen en Italië bezocht had en wiens persoonlijkheid grooten invloed op PEIRESC gehad heeft; deze heeft zich zeer aan zijnen mentor gehecht; later schrijft hij over hem aan zijnen vader: 1) „Hoewel wij heel ons leven dankbaar zijn verdiensten zullen gedenken, zal het ons toch onmogelijk zijn om hem te vergelden, wat hij voor ons deed. Veel lieden heb ik gekend, maar nooit iemand die aan hem gelijk was”. Van uit Cannes wordt de reis aanvaard, te Genua, de stad der paleizen, stapt hij aan wal en zet over land de reis voort; soms brengt zijn aangeboren weetgierigheid hem in gevaar, in verband met zijn neiging om ver van begane wegen naar oudheden te zoeken. Niettegenstaande al deze gevaren komt hij veilig over Pisa, Bologna, Ferrara en Venetië naar Padua; in die oude stad der geleerdheid wint hij door zijn bescheidenheid en groote, grondige kennis snel aller harten; veel ouder geleerden, wereldberoemde koppen, praten gaarne met den jongen student. Ook in Venetië waardeerde men zijn wijde ontwikkeling en scherpzinnigheid, menig nog niet verklaarde munt of duister opschrift ontcijferde hij, maar hoe leerzaam Padua ook was, hoe aangenaam hij neêr zat in de koele zalen der Venetiaansche paleizen, voor de vitrines der kenners en oudheidbeminnaars; het groote licht, dat uitstraalde van het Vaticaan en schitterde van de hoogten van den Palatinus, liet hem geen rust, maar trok hem machtig aan. Over Florence en

1) *Lettres* l. c. VI, p. 3.

Sienna ging hij naar de Heilige Stad. Ook daar wint hij de vriendschap en achting van een ieder, waar hij mede in aanraking komt; geleerde kardinalen en prelaten achten het niet beneden zich, om met den bescheiden jongeling van gedachten te wisselen, met hem te spreken over munten en oude manuscripten, om hem raad te vragen bij het ontcijferen van duistere plaatsen en om hem hun gemmen en ringen te wijzen. Het is bijna niet te zeggen met welk een geweldige liefde voor de wetenschap hij zich stort op de schatten der stad, hij poogt de oude stadsmuren in zijn verbeelding te reconstrueeren, staat in verwonderden schrik stil voor de grootsche verlatenheid van den Palatinus, bewondert den Laocoon, het torso van Belvédère, laat veel nateekenen en copieeren. Meer nog dan de groote monumenten, trekken hem aan de kleine kunstvoorwerpen: vazen, munten, gemmen en ringen. Evenmin is hij gesloten voor het moderne Rome, hij bewondert MICHEL ANGELO's en RAPHAËL's kunst, toen nog schitterend in jonge frischheid. Hij daalt af in de catacomben, zoo mogelijk onttrekt hij zich aan de grootere kerkelijke plechtigheden, die den niet sterken man te veel aanpakken, maar zeer zeker lag hij in diepe devotie ter neder in de kleine oud-christelijke kerkjes als San CLEMENTE.

Wat moet een man van de geestesontwikkeling van eenen PEIRESC, in die dagen in Rome hebben kunnen genieten; alles wat in zijn natuur snakte naar hooge heiligheid vond ieder oogenblik bevre-

diging, wanneer hij door Rome's straten dwaalde, dan moet dat een nooit eindigende genotvolle emotie geweest zijn, dan eens vond zijn liefde voor het Rome van CICERO en PLINIUS voldoening, dan weder zijn godsdienstige zin. Bij hem was er geen strijd tusschen wetenschap en geloof, er was geen twifelen, maar alleen geloovend aanbidden.

Na Rome ging PEIRESC naar Napels en geniet ook daar van de nog klinkende stemmen der oudheid, vooral ook de Vesuvius interesseert hem als merkwaardig natuurverschijnsel; wij zullen nader nog zien zijn groote liefde voor het rijk der natuur, maar de Vesuvius is door geheel zijn leven heen een voorwerp zijner bijzondere belangstelling geweest. Zoo gaarne had hij zijn reis nog verder willen uitstrekken; aan de baai van Napels kwam bij hem de begeerte op naar Sicilië over te steken, maar zijn mentor raadde het hem af en 't lag niet in den aard van den jongen PEIRESC om tegen den raad van ouderen en wijzeren in te gaan. Hij keerde dan op Rome terug, vandaar via Ravenna weder naar Padua. Hier toog hij weder aan het studeeren, doch niet alleen in de wetboeken; munten, gemmen, opschriften, wiskunstige of natuurkundige problemen, alles trok zijn aandacht en dreef hem tot het doen van nasporingen. Ook nu weder werd een heerlijke reislust bij hem wakker, Venetië trouwens lokte als het ware tot reizen uit, hoe gaarne had hij de Donaulanden, Hongarije, Constantinopel bezocht, maar er was nog geen Oriënt-express en weder raadde zijn oudere reisgenoot hem af om nog verder te gaan en weder

zwichtte PEIRESC en berustte er in, om naar huis terug te keeren. Over Milaan en Genève keerde hij in den loop van 1602 naar Frankrijk terug, niet echter naar zijn vaderstad, maar naar Montpellier, waar hij den doctorstitel wilde gaan behalen. Van daaruit schreef hij zijn eersten, ons bewaarden brief aan zijnen vader, wij zullen nader zien hoe het voeren zijner correspondentie zijn grootste lust en haast zijn grootste levenstaak was; volgens de traditie schreef hij 10,000 brieven, zeven dikke deelen zijn reeds verschenen, uitnemend uitgegeven door TAMIZEY DE LARROQUE.

Hij schrijft dan aan „Monsieur mon père” 1) en vraagt hem ootmoediglijk verlof, om nog wat in Montpellier te mogen blijven studeeren, omdat hij zijnen graad wilde halen en dat wel zoo voortreffelijk mogelijk, nooit zou zijn vader berouw hebben, wanneer hij hem dat wilde toestaan. Hij zal gaan inwonen bij den hoogleeraar PACIUS, een solied huis, waar men Vrijdags en Zaterdags alleen visch at. Dat het hem ernst is met zijn hoofdstudie: de rechtswetenschap, bewijst hij, door alles, wat hem daarvan af kan leiden, te verwijderen; alle munten en curiosa, die hij in Italië verzameld had, zendt hij aan zijn vader. Hij vraagt verder om geld en zou ook om schoone boordjes hebben verzocht, maar de man, die met zijn brief weg moest, kon niet wachten. Hij had namelijk aan „mademoyselle sa Mère” willen schrijven om schoon linnengoed, „car nous n'avons pas une seule chemise ny un collet, ny un mouchoir ny aultre chose”, maar de brief moest weg.

1) *Lettres* l. c. VI, p. 1, s. q. u.

Voor het eerst ontmoeten wij hier een der voornaamste factoren in PEIRESC's leven: de Post. Dit was in zijn tijd en vooral voor een brievenproducent als hij, een ernstig element. Hij leefde letterlijk op den brievenbode, at en sloep niet, wanneer de „ordinaire” passeeren moest. De „ordinaire” was de bode, die dwars door Frankrijk heen, van Parijs naar het Zuiden de brieven overbracht, dan waren er nog de koninklijke brievenboden, maar die waren weinig betrouwbaar, daar ze hun hoofd pleegden te vullen met „vin et fantaisies”; miste men den postbode, dan moesten de brieven weken en dagen blijven liggen. En wat een gevaren waren er dan nog op weg! Vooreerst de uit hun oevers getreden rivieren, die de wegen versperden, dan de quarantaine, wanneer b. v. de pest woedde, men opende dan de brieven en pakjes en dompelde alles in kokende azijn, zeer ten ongerieve der brieven natuurlijk. Eens zendt PEIRESC met een bode via Genua naar Rome, een pakje met kostbare gemmen en medailles, maar de bode raakt zoek, ligt hij ergens vermoord op den stoffigen weg onder bleekgroene olijfboomen, of te sterven in een hospitaal? 't Is wel jammer voor den armen stakkerd, maar hij zou er vooral wel wat naders van willen weten „pour mes pauvres médailles et aultres curiosités”. De correspondentie met Italië ging over land of over zee met de galeien uit Marseille, dan waren er weder andere gevaren: 't geboefte op de schepen zelf en verder de Turksche, Algerijnsche en Tunesische zeeschuimers; deze hadden een vast systeem van optreden: de

bemannig werd tot slaven gemaakt, de boeken en manuscripten in zee geworpen en de preciosa verkocht op de Grieksche eilanden

Doch wij dwalen af van PEIRESC's brief aan zijnen vader, hij heeft daarin nog een typisch verzoek: hij vraagt namelijk of men aan niemand zeggen zal, waar hij zich bevindt; hij wil een allerstrengst incognito bewaren, om niet van zijn werk te worden afgeleid, men moet maar het gerucht verspreiden, dat hij nog in Italië is. Deze wensch om incognito rustig te studeeren, komt geheel overeen met wat zijn biograaf ons van hem verhaalt; den tijd dien anderen aan spel, drank en vrouwen plegen te verboemelen, bestemde hij voor ingespannen arbeid, nooit verteerde hij zijn geld voor verdorvenheid en voldoening zijner zinnen. Zijn oom spoort hem aan, om toch naar huis te komen; hij antwoordt daarop, dat hij zoo'n buitengewone lust in de rechtsstudie heeft, dat hij daar geheel in leeft, hij zegt, dat hij er zich als het ware in baadt, zeer diep zou het leed zijn, dat men hem zou aandoen, wanneer men hem dwong, zijn werk te staken.

In dezen zelfden brief treedt hij ook warm en aardig op voor zijnen broeder PALAMEDES, die ook te Montpellier studeerde; men schijnt zijnen vader te hebben wijs gemaakt, dat deze jongeling zich debaucheerde, wie die „charitéz” verspreid had, weet hij niet, maar het is een gemeene leugen. Hoe zou de goede jongen tijd hebben zich te verdebaucheeren. „Wij hebben per dag tien uur aan de rechtsstudie te wijden, vier daarvan loopen wij

1) *Lettres* l c VI, p 6 s q u

college, een voor de „Analyse des Instituts”, een voor de „Contracts”, een voor de „Code” en een voor de „Digestes”, dan moeten wij ons nog vijf uur voor de lessen prepareeren, na iederen maaltijd repeteeren wij nog een uur. Wij twijfelen er aan of in onzen tijd ieder jurist tien uur per dag trouw aan studie doorbrengt! Typisch eindigt hij zijn verontwaardigd epistel met den wensch, dat hij wel wilde, dat zijn vader en zijn oom eens zouden komen kijken. Menige spes patriae in den loop der eeuwen, zou niet altijd gesteld zijn op dit onverwacht bezoek der autoriteiten. In 1603 keert hij naar Aix terug, na den doctorstitel te hebben verworven. Toen vangt eigenlijk reeds de kalme levensstroom aan, die tot zijnen dood voor PEIRESC zal blijven vloeien. Een deel van zijn bestaan kunnen wij spoedig afhandelen, namelijk het aandeel, dat de vrouw in zijn leven inneemt, brieven schreef hij veel, nooit één minnebrief, geleerden, paters, kardinalen, rechters, monniken en missionarissen komen in zijn leven voor, geen vrouwen; hij meende, zoo zegt zijn biograaf, dat hij geestelijk met PALLAS gehuwd was, heiligschennis zou het geweest zijn, wanneer hij zich met andere vrouwen had afgegeven, hij vond dat zijn eventueele vrouw en een in aantal wassend gezin hem verhinderen zouden, om zich te wijden aan zijn studie en zijn geestelijken en wetenschappelijken omgang met zijn vrienden. Zijn vader had buiten zijn wil er werk van gemaakt, om hem uit te huwelijken aan de dochter van den President der Rekenkamer (een zeer goede partij!) maar de jonge

PEIRESC smeekte hem vurig, toch zijn pogingen in deze richting te staken en hem niet te dwingen af te wijken van zijn ongehuwd leven, dat hij voor zich had verkozen. Niet alleen was hij niet op de vrouwen gesteld, maar hij had er een zekere animositeit tegen. Een zijner vrienden krijgt onaangenaamheden met een cameeën-verzamelande dame, ja, zegt PEIRESC, dat zijn van die avonturen, die men verdragen moet als een overstroming of een bui slecht weder. De omgang met vrouwen en meisjes vindt hij allervervelendst, daar is geen schijntje belangrijks of curieus aan, men kan alleen over onzin en beuzelarijen met haar spreken; met smaak en instemming verhaalt hij elders, hoe hij een priester hoorde prediken over de verdorvenheid der vrouwen. Als men een vrouw gehuwd heeft, zegt hij, moet men maar denken: „Onze Lieve Heer heeft ze je gegeven, zooals ze is en men moet dat nu maar zoo licht mogelijk dragen”. 't Volgende verhaal is ook teekenend: PEIRESC's vader was op zijnen ouden dag zeer sukkelend en moest in alle opzichten worden gemenageerd, de zeer zorgzame zoon gaf hem steeds ouden belegen wijn; het ongeluk wilde nu, dat er dames kwamen logeeren, die den ouden man wijs maakten, dat hij jongen wijn moest drinken. De gevolgen waren rampzalig; wij zullen ze maar niet in hun 17de eeuwse realisme herhalen, maar een der uitingen was een felle aanval van het pootje, gepaard met harde koorts; dat was nu alles, zoo schrijft hij aan zijn broeder, het gevolg van die „mauvaises femmes”, die hem een „coup de pied” hadden willen geven.

PEIRESC was nu vier en twintig jaar (1604), zijn wilde haren, wanneer hij ze ooit gehad heeft, waren uitgevallen; hij was een toonbeeld van soliditeit, geleerdheid en wetenschappelijken zin. Zijn publiek leven kan ook met weinig woorden geteekend worden: hij gaf er niet veel om. Na lang dralen liet hij zich benoemen tot senator van Aix, maar noch de politiek, noch de aan zijn eer-ambt verbonden receptiën, feesten en plechtigheden trokken hem aan. Dat telkens uit zijn werk loopen, het plotseling afbreken van eenen begonnen brief, het niet te huis zijn wanneer de post aankwam, het niet rustig kunnen lezen van zijnen onmetelijken „courrier”, dat alles zal hem niets hebben befallen.

Men kan zijn leven in vier hoofdbegrippen samenvatten: reizen, studeeren, verzamelen en — brieven schrijven. Reizen was een zijner grootste passien, en dat hij het niet meer gedaan heeft, ligt meer in den loop der omstandigheden, dan aan hem. Hij gaat vooreerst in 1603 naar Parijs en wordt daar met groote hartelijkheid ontvangen door de geestelijk en wetenschappelijk hoogst staande mannen; de bibliothecarissen van de bibliotheek des Konings, de raadsleden van den Koning, de hooge geestelijken zoeken om strijd zijnen omgang.

Van Parijs gaat hij naar Engeland en ontmoet ook daar de intellectueel het hoogst staanden, van daar vond hij zijnen weg naar ons vaderland (1606). Hij was te Dordrecht, Rotterdam en den Haag, welke stad hij, ik vermoed in verwarring met Leiden, noemt „le paradis des hommes de lettres”;

te Leiden bezoekt hij SCALIGER, te Amsterdam boezemt alles, wat uit Indië komt, hem hoog belang in. Enkhuizen wordt door hem bezocht en over den Haag neemt hij den terugweg aan; in Scheveningen ziet hij den zeilwagen en hoort met bewondering hoe MAURITS en MENDOZA daarin gewaaid zijn langs het strand der zee: dat moest de nieuwsgierige Franschman ook eens beleven, en zijn biograaf vertelt ons, hoe enthousiast hij over dit tochtje was en hoe hard 't ging. Te Delft bij GORLAEUS zag hij Grieksche en Romeinsche munten, hij zag daar ook eene non, die over was uit den tijd, toen de Nederlanden zich nog niet van de Moederkerk hadden losgescheurd.

Over Antwerpen en Brussel gaat hij naar zijn land terug.

Maar veel belangrijker bezigheid voor hem was het schrijven van brieven, wij noemden reeds het cijfer der taxatie: tien duizend. Zijn correspondenten waren over de geheele wereld verspreid. In de uitgave van TAMIZEY DE LARROQUE vinden wij hoofdzakelijk de gebroeders DUPUY, beiden verbonden aan de bibliotheek des Konings, dan een paar geleerden, die te Rome verbonden waren aan het Hof van den Kardinaal BARBERINI, dan met alle verzamelaars en geleerden van Frankrijk, met zijnen lateren biograaf GASSENDY, den protegé van het geslacht der FABRI GUILLEMINS, met eenen te Tunis resideerenden Franschman, met Engelsche en Nederlandsche geleerden en ten slotte met RUBENS. Over de relatiën met dezen laatste, spreken wij nader. Wanneer men nu zou vragen: waar schreef

PEIRESC over, dan zou deze vraag het best met een wedervraag te beantwoorden zijn: waar schreef hij niet over? Vooreerst over bijna alle bekende klassieke schrijvers, vooral uit den lateren tijd; hij doet hun manuscripten copiéeren, verzamelt de zeldzame uitgaven, amendeert en corrigeert duistere plaatsen, brengt hun citaten in verband met de uit de geschiedenis bekende feiten en de uit den grond opgedolven opschriften. Hij schrijft verder over hebreuwsche schrijvers, over bijbel-uitgaven, samaritaansche teksten, hebreuwsche antiquiteiten. Dan boezemen de hiërogllyphen hem belang in en, daardoor was hij ver zijn tijd vooruit, hij poogt ze te ontcijferen. Sarcophagen, egyptische vazen, mummie-kisten, godsdienstige begrippen der Egyptenaars, alles prikkelt zijn weetgierigheid. Ook de geschiedenis van zijn land en van zijn gewest Provence, vraagt zijn aandacht.

De monumenten der Fransch-Romeinsche steden, worden door hem bestudeerd en vormen een onderwerp zijner correspondentie. Dan weder worden sterrekundige onderwerpen behandeld, ook de eclipsen interesseeren hem machtig, om die op verschillende punten van den aardbodem te doen bestudeeren, zendt hij overal boden heen. Aan de hoofden der monnikenorden, die missionarissen uitzenden, vraagt hij om in verre landen die verschijnselen te doen bestudeeren. Weinig gelukkig was hij met zijn zending naar een der punten van Zuid-Frankrijk, de man, die de eclips moest beschouwen, viel in slaap en werd eerst wakker toen alles voorbij was. Ook de quaestie der wen-

teling der aarde boezemt hem belang in; in een der brieven komt in verband daarmee een gemakkelijke uitdrukking voor: „tous ces gens — là sont pour le mouvement de la terre”, zeer zeker een zonderling referendum!

Niet minder trekt de dierenwereld hem aan; zoo schrijft hij over een soort dieren, dat tusschen mensch en aap in staat; zij zijn behaard, praten niet, maar huilen en lachen als een mensch, men gebruikt hen om de kamers te vegen, het vuur aan te maken, en dat alles doen zij met groote zorg en nauwkeurigheid. Op eenen goeden dag wordt hem uit Tunis een enorm grooten tand gezonden, dat moet wel van een reus zijn, maar niet lang daarna komt er in Aix een rondreizende olifant; PEIRESC, nieuwsgierig als altijd, steekt zijn hand in den bek van het dier en laat zelf, met behulp van den kornak een afdruk van den tand maken en ziet, de reuzentand blijkt een olifantstand te zijn!

Ook de anatomie is een zijner lievelingsvakken. Eens moest er een man worden opgehangen en deze wilde men wel aan hem ter ontleding overlaten; nu geeft hij aan den concierge van de gevangenis last, om het lijk zoo spoedig mogelijk te transporteeren, en — wat zonderlinger is, hem eerst een goed middagmaal te geven, voordat hem wordt meêgedeeld, dat hij hangen moest; dit minder aangename vooruitzicht zou misschien zijn appetijt bedorven hebben en dan het anatomisch onderzoek minder belangrijk hebben gemaakt.

In zijn correspondentie nemen munten een zeer

grootte plaats in. Vooral ook op dit gebied moet men bewonderen zijn helderen blik en de wijze, waarop hij zijn tijdgenooten ver vooruit was. Vooreerst interesseerden hem de Romeinsche en Etrurische zware bronzen stukken — de zoogenaamde asses — dan de latere keizermunten, doch dit was niets bizonders, daar in die dagen ieder geleerd en ontwikkeld man munten verzamelde en bestudeerde, maar wat wel merkwaardig mag genoemd worden, is, dat PEIRESC zijn aandacht vestigde op de onaanzienlijke Gallische, Merovingische en Carlovingische munten. 1) Hij heeft daarover een aardigen brief geschreven. 't Gaat met die muntstukken, als met het genot in fijne spijzen, wanneer men door de omstandigheden gedrongen, droge beschuit eten moet, dan vindt men dat eerst wel onaangenaam, maar het went. 't Is ook net als toen ik in Vlaanderen reisde, ik kon daar geen wijn naar mijn smaak krijgen en ging toen aan het bier drinken, eerst vond ik het zuur en leelijk, zoo zelfs dat ik mijn neus dichtkneep, wanneer ik het dronk, zooals men doet wanneer men een drankje inneemt; maar langzamerhand wende ik er aan en nu verkies ik het haast boven den fijnsten wijn. Zoo ging het ook met de muntstudie, eerst trok ik mijn neus op voor die ruwe stukjes metaal, voor die grove munten zonder duidelijke voorstellingen, zonder de klinkende namen van beroemde Grieksche steden en Romeinsche keizers, maar langzamerhand zag ik er het grootte geschiedkundige belang van in. En

1) BABELON. *Travé de Numismatique*, I, p. 126.

zoo is het inderdaad, de Gallische munten vóór de vestiging der Romeinen, zijn barbaarsche naslagen van Macedonische munten, de Merovingers evenzoo haast caricaturen van Byzantijnen en de Carolingers stijve, onhandig geslagen muntstukjes, maar voor de geschiedenis dier aloude Gallische stammen en oude heerschers van Frankrijk, zijn zij uiterst merkwaardig.

Op het Haagsche Museum Meermanno-Westhrenianum, dat daar aan de Prinsessegracht, de meest zonderlinge verbinding van hoogst merkwaardige en buitengewoon onbelangrijke voorwerpen bergt, zijn twee handschriften, die uit dit oogpunt zeer belangrijk zijn; 't zijn twee deelen met door PEIRESC's hand geschreven aantekeningen over al zijn numismatische aankopen, ruilingen en opmerkingen. 1) Een deel is gewijd aan de Grieksche en Romeinsche munten, een deel aan de nummi gallici, gothici etc. Met de meeste nauwgezetheid noteerde hij alles, wat er in zijn penningkundige verzameling gebeurde. Hij was in betrekking met al de verzamelaars in zijn stad en de omgeving, Marseille, Arles, Avignon, te Parijs, in Italië, Nederland en Engeland. Deels onderhield hij die betrekkingen schriftelijk, deels ook gaf hij aan zijn vrienden, die op reis gingen, opdrachten; zoo vooral uit den aard der zaak aan zijn protégés. Zoo was een der beschermelingen van het geslacht der FABRI's een zekere GUILLEMIN, die op hun kosten studeerde en later, dank zij PEIRESC's invloed, vertegenwoordiger van Provence in de algemeene vergadering

1) Cf. *Revue Belge de Numismatique*, 1896, p. 107.

der Fransche geestelijkheid te Parijs werd. Het lijstje, dat zijn beschermheer hem meêgaf, doet onwillekeurig denken aan VAN LENNEP's brief van een nichtje aan haar neef te Amsterdam.

Vooreerst moet hij bij tal van menschen pakjes bezorgen, dan moet hij den inhoud van zooveel mogelijk oude metalen vazen meten, pogen achter technische goudsmidsgeheimen te komen, afgietsels en afdrukken maken, in de Musea waar de toegang moeilijk is, moet hij door kleine cadeautjes de bedienden winnen, ruilonderhandelingen moet hij voeren, voor één vaas b. v., mag hij een paar zeldzame katjes geven, hij moet zegels afdrukken, miniaturen nateekenen, manuscripten copieeren, ook kragen (rabats) koopen en daarbij moet hij vooral op de heerschende mode letten; kousen, brillen, handschoenen moet hij inslaan, in de oude abdy van St. DENIS moet hij trachten afgietsels te maken, maar met omzichtigheid, daar de monniken daar zeer kleinzielig zijn; wanneer ze minder stom waren, teekent PEIRESC er bij aan, zouden ze minder kleingeestig zijn. Een dergelijke opdrachtenlijst krijgt PEIRESC's broeder, wanneer hij naar Engeland en Nederland op reis gaat; hij moet te Middelburg MELCHIOR WIJNTGIS gaan bezoeken, die een ontelbaar aantal munten heeft; in den Haag moet hij HUGO GROTIUS groeten, „advocat en la cour de Hollande, qui fait si bien en vers”.

In Leiden moet hij zich informeerden naar de ziekte en dood van dien „pauvre SCALIGER”, met VULCANIUS moet hij praten over de vertaling van PROCOPIUS, bij een zekeren VAN WELI 1) te Amster-

1) De later in den Haag vermoorde bekende goudsmid.

dam, moet hij op bepaalde wijze geslepen diamanten koopen, enz.

Behalve de wetenschap en het verzamelen vormt de geschiedenis van den dag den stof der brieven, alles wat er aan 't Hof gebeurt, de verschillende gevechten en oorlogen, de intriges enz., worden geregeld verteld; zoo vinden wij er uitvoerig in de geschiedenis van DE GROOT's veroordeeling door de „juges suspects”, zijn gevangenzetting en ontvluchting „miraculeusement caché dans un coffret”, hij is volgens PEIRESC „tout nu” in de boekenkist gekropen. Over de Protestanten is PEIRESC niet goed te spreken, maar hij beschouwt hen veel meer als politieke, dan als godsdienstige partij; het innemen van la Rochelle, vervult hem met vreugde. De kleine twisten tusschen de Zuid-Fransche steden worden uitvoerig oververteld en ook de locale kibbelarijen in Aix, quaesties van préséance worden met zorg uitgemeten, soms vertelt hij de stichtelijke verhaaltjes uit het kloosterleven, waar soms nonnen en geestelijken in te intieme verhouding leven, of om pecuniaire belangen, elkander fel haten en beoorlogen, een monnik dringt o. a. in een vrouwenklooster door, daar hij meent dat zijn orde daarop eigendomsrecht heeft, maar de minder zacht geaarde nonnetjes trekken hem de haren van baard en hoofd uit en verwurgden haast den „pauvre diable”, tant elles étaient en furie d'enragées. Ook heeft hij een lang verhaal van een meisje, dat op de kade van Toulon geschaakt wordt, door ruwe mannen wordt zij naar een gereed liggende boot medegesleept, de arme

onschuldige was allerbedroefdste en wilde zich in zee werpen, maar zij verandert van inzicht en huwt haren ontvoerder, die haar door zachtheid en lieve strijkaadjes wist te winnen.

Zelfs heel kleine feiten vertelt hij; zoo dat eens in een wiegje, een kind de Rhône kwam afzakken, met een haan op het mandje — een pendant dus van BEATRIX in de Biesbosch met haar kat, het kind was uit den aard der zaak zeer hongerig en een rijke dame wilde het adopteren, maar de beschreven vaders der stad Aix wilden het opvoeden, daar een kind zoo wonderbaar ontsnapt aan een zoo groot gevaar, zeker een goed burger zou worden.

Ook over groote rampspoeden, storm, pest, overstroming, vertelt hij. In 1628 was er een hevige pest-epidemie die steeds verder en verder van het noorden naar het zuiden doordrong. De schrik was zeer groot, de vice-legaat van den Paus sloot zich met doctoren, apothekers en schapen op; 26 November 1628 wordt Carpentras aangestast. „Dieu nous veuille bien préserver, nous en avons grand besoing”. 1629 vangt somber aan, de pest wordt begeleid door oorlogsgevaar, roovende soldeniersbenden stroopen het land af, de uit de steden naar de dorpen vluchtende bewoners van Aix, worden uitgeplunderd; de hongersnood verschijnt en tot overmaat van ramp nadert uit Italië een andere besmettelijke ziekte, die binnen de drie dagen de menschen wegmaait.

PEIRESC's brieven geven een aardige blik op zijn eigen intiem leven, zijn studiën en bezigheden, dat

alles geplaatst in de omgeving van Zuid-Frankrijk, in den aanvang der zeventiende eeuw.

Met opzet lieten wij éénen correspondent van PEIRESC onvermeld en tevens spraken wij nog niet over een zijner voornaamste liefhebberijen, wij bedoelen PETER PAULUS RUBENS en de gesneden steenen.

Uit de met RUBENS gewisselde brieven kunnen wij misschien PEIRESC het best leeren kennen; zijn brieven zijn in het algemeen aantrekkelijk door hunne eenvoudige openhartigheid, wanneer men in aanmerking neemt de eigenaardige overdrevenheid in stijl en woordenkeuze, die b. v. ook de brieven uit den Renaissance-tijd kenmerkt, dan zijn ze werkelijk buitengewoon menschelijk en waar. De correspondentie met RUBENS heeft nog een voordeel, namelijk dat ook een deel der brieven *aan* PEIRESC bewaard zijn. Natuurlijk heeft PEIRESC op zijn 10,000 uitgaande brieven wel eens antwoord gekregen, maar bijna al die antwoorden zijn verloren gegaan; de legende verhaalt dat een zijner nichtjes er papillottenpapier van maakte, zeer zeker was dat de wraak der vleeschelijke vrouw tegenover PALLAS. RUBENS' brieven aan PEIRESC zijn bewaard gebleven.

Voordat PEIRESC en RUBENS door brieven met elkander in aanraking kwamen, waren zij reeds eens samen, zonder dat zij echter elkanders tegenwoordigheid bemerkten. 5 October 1600 was er te Rome, in de schitterend versierde kerk van St. MARIA DEI FIORI een groote plechtigheid; MARIA DE MEDICIS namelijk trouwde — wij zouden zeggen

met de handschoen — met HENDRIK IV van Frankrijk. Later schrijft PEIRESC nog opgewonden over den prachtigen kerkzang, die hij hoorde en voegt er beleefd bij: „J'ai un regret extrême de n'avoir pas dès lors commencé avec vous cette heureuse liaison d'amitié, qui nous à uni plus tard”.

In 1619 eerst komen beide mannen in nadere aanraking met elkander, door tusschenkomst van den secretaris van Antwerpen, GEVAERTS, deze schrijft aan PEIRESC over een aan RUBENS in Frankrijk te verleenen privilege en PEIRESC uit den wensch, om te ontvangen een inventaris van RUBENS' kunstschaten, vooral van de cameën en intagli. 1)

In October 1621 schrijft PEIRESC voor het eerst aan RUBENS zelf en wel over de eventueele reproductie van de beroemde Cameo van de St. Chapelle. Dit van een oogpunt der geschiedenis, zoowel als van kunst, hoogst belangrijke stuk, bevat in drie verschillende boven elkander gelegen stroken, allerlei voorstellingen. In de middenstrook waarvan de actie blijkbaar op aarde plaats heeft, zien wij eenen jongen krijgsman staan voor een zittenden keizer, terwijl daarnaast een vrouwefiguur is gezeten, deze hoofdgroep is door andere gestalten omgeven. Bovenaan is een tooneel in den hemel wedergegeven: een symbolische apotheose van een of anderen vergoden keizer. In de onderste strook zijn krijgsgevangen soldaten afgebeeld. In 1341 vindt men dit kleinood reeds vermeld 2) in de schat der Sainte Chapelle, in de

1) *Codex Diplomaticus Rubenianus*, nr. CCXXVII.

2) *Catalogue des camées antiques de la Bibliothèque nationale*, sub nr. 264.

middeleeuwen toen men veel heidensche zaken placht terug te brengen tot het oude of nieuwe testament, verklaarde men dat in de voorstelling moest worden gezien JOZEPH aan het Hof der Pharaonen. Later werd deze steen aan Paus CLEMENS VI afgestaan, waarschijnlijk daar de koning van Frankrijk geld noodig had en om dezelfde reden ging de „camayeü” weder uit de handen van CLEMENS VII over in die van den Franschen koning. Nu vormt deze steen de trots en het sieraad van het Penningkabinet te Parijs. PEIRESC 1) was de eerste, die er een wetenschappelijke verklaring van gaf en de voorstelling tot den tijd van AUGUSTUS en GERMANICUS terugbracht, aan zijn vrienden schrijft hij opgewonden brieven over dit prachtstuk, zijn hartewensch was om er een goede reproductie van te laten maken, eerst dacht hij aan eenen Romeinschen kunstenaar, 2) maar later wil hij het door niemand anders dan door RUBENS laten doen. Hij wilde ook andere groote gesneden steenen doen reproduceeren, zoo b. v. de verheerlijking van TIBERIUS, toen en nu in Weenen (vroeger in St. SEURIN te Toulouse). PEIRESC schrijft aan RUBENS. 3) „Gij zijt tot zulk een volmaaktheid in uw kunst gekomen, gij overtreft allen in deze eeuw — om uw bescheidenheid te sparen, spreek ik niet van andere eeuwen”, niemand was dus meer geroepen om dit werk op zich te nemen. In dezen zelfden brief geeft PEIRESC een alleraardigste vergelijking over het verschil

1) Cf. *Catalogue Paris*, p. 123.

2) *Codex Rubenianus*, II, p. 302.

3) *Codex Rubenianus* II. p. 334.

tusschen de gesneden steenen en munten. „Gij zult zeker de voorkeur geven aan gesneden steenen, zeer zeker, de waarde van de steen alleen, als grondstof, de verdienste van een uitnemend kunstenaar, plaatsen hen boven de munten, maar hij, die licht wil ontsteken op het gebied der geschiedenis van de oudheid, moet de munten raadplegen die de officieele getuigen zijn van de meest voortreffelijke hoofden der staten”. Deze getuigenis bewijst weder PEIRESC's helderen blik en groote ontwikkeling in eenen tijd, toen men meer de oudheid om haar schoonheid, dan om haar geschiedenis bewonderde.

In dezen zelfden brief komt ook voor het eerst een toespeling voor op de schilderijen, die RUBENS, voor MARIA DE MEDICIS, in de Luxembourg maken zou. In 1622 komt „ce fameux peintre, ce charmant monsieur RUBENS” voor het eerst in Parijs. PEIRESC is niet over hem uitgepraat, hij bewondert zijn „dextérité et rare conduyte” in wereldsche zaken, de „excellence de sa main, la grande douceur de sa conversation”. Een jaar daarna ziet RUBENS de groote cameeen en is al even enthousiast als PEIRESC. Later maakt de groote meester inderdaad reproducties van de Parijsche en Weenske cameeen, 1) die door Antwerpsche graveurs nader worden gegraveerd. Voortdurend schrijven RUBENS en PEIRESC elkander over gesneden steenen, PEIRESC moet er een zeer fraaie verzameling van hebben bezeten en met groote hartstocht zoekt hij allereigen zijn collectie uit te breiden; wij zagen ook zijn

1) MAX ROOSES. *l'Oeuvre de PETER PAULUS RUBENS*, nr. 1220—1228.

grootte voorliefde voor munten, hij was echter niet het weinig sympathieke type van den verzamelaar, die het alleen maar te doen is om te krijgen, te hebben en te houden. Uit de munten, die zijn médaillers vulden, trok hij wetenschappelijke conclusiën, die hij zich haastte aan zijn vrienden mee te deelen, zijn verzamelen was middel, *niet* doel, maar daarom was hij toch niet minder aan zijn schatten gehecht en werkelijk allerrampzaligst was het voor hem, toen eens een sluwe dief er een groot deel van roofde. 1)

Dit treurige feit geeft ons aanleiding, een aardige kijk op zijn karakter te krijgen. Hij was te Parijs geweest en toen hij weder te huis in Aix kwam, bemerkte hij dat bijna al zijn gouden munten, waaronder de allertzeldzaamsten en al zijn cameeën en intagli hem waren ontroofd, bovendien miste hij een kistje met ringen. Wanhopend schrijft hij: Ik weet niet wat er van mij worden moet. Ik durf bijna mijn kamer niet meer te betreden om naar mijn verzamelingen te kijken want ik ben bevreesd ieder oogenblik nieuwe verliezen te constateeren. En er was iets wat de zaak nog pijnlijker maakte, hij werd zeer belemmerd in het pogen om de daders te doen grijpen en om alles in het werk te stellen ten einde zijn verloren schatten weder terug te krijgen. Zijn vader toch, die oud en ziekelijk was, had aan een knecht, dien hij meende te kunnen vertrouwen den sleutel gegeven om nu en dan het stof eens af te nemen, nu vreesde hij, dat

1) *Codex diplomaticus* III, p. 263 en BABELON, *Traité des monnaies, Grecques et Romaines* I, p. 124

de mededeeling van den diefstal zijn vader te veel zou schokken. Dit is wel een bewijs hoe goed en zacht PEIRESC's karakter was en hoe de brave jongen die in zijn jeugd zijn reislust om den wil van zijn vader bedwong, altijd een goed zoon bleef met teedere zorg zijnen vader omringend. In 1615 stierf de oude PEIRESC en de dag van zijn begrafenis was wel een van de meest aangrijpende dagen die PEIRESC ooit beleefde. Hij was diep bedroefd en schrijft aan „Monsieur son pauvre frère”, „Eindelijk, na dikwijls te hebben gedreigd, heeft God onzen vader tot zich geroepen, de laatste dagen had hij koude gevat en een leelijke hoest kwelde hem, als een goed christen is hij gestorven na het laatste oliesel te hebben ontvangen. Bij zijn begrafenis wilde hij alleen maar een kruis en tien flambouwen; 's nachts om twee uur hebben wij hem in onze kapel overgebracht alleen begeleid door Jacobijnenmonniken die niet luid zongen maar zacht psalmen aanhieven, „Je suis hors de moy, je ne scay ce que je vous escripts ni ce que je faicts”, en daar opeens op den dag der begrafenis, toen de rouw-decoraties nog aan de voordeur hingen, kwam daar in hoogst eigen persoon een der menschen die PEIRESC het meest vereerde, de Legaat van den Paus, Kardinaal BARBERINI. Hij zou aan PEIRESC de eer aandoen bij hem te middagmalen en te logeeren, toen de hooge Kerkvorst vernam onder welke treurige omstandigheden zijn gastheer verkeerde wilde hij elders een onderkomen zoeken maar dit gedoogde PEIRESC niet en zoo gebeurde het dat op den dag der begrafenis van zijnen vader een groot

maal voor den Kardinaal en zijn gevolg moest worden aangericht en dat 's avonds de „Cardinal patron” en PEIRESC, de groote weetgierige, samen zaten te studeeren en oude handschriften en munten van hand tot hand deden gaan.

Wij leerden dus PEIRESC kennen als een braaf door en door goed en zacht man. „Ik zou zoo gaarne,” zegt hij ergens „de wereld altijd zien in een verzoeningsgezinde stemming, wat bederven, allerlei kibbelarijen dikwijls het genoeg van de lezing der mooiste werken.” Gaarne zag hij de menschen van hunne goede zijde, men moet — volgens hem — in iedereen zijn goeden wil en ijver waardeeren en het overige maar vergeven, want wie is er die zoo recht zijnen levensweg gaat, dat hij niet nu en dan struikelt of zinkt?

Hij was bovendien een uiterst gedienschtig man, die leefde voor zijn vrienden, zijn brieven geven daar tallooze bewijzen van.

Hij geeft veel geschenken, is liberaal met ruilingen maar toch duchtig bij de pinken en soms danig op den penning. Een gemakelijk voorbeeld der grens van zijn royaliteit is het volgende: Hij was in relatie met lieden in Tunis, waar veel christenen in slavernij zuchtten, nu was er eens een geval dat een slaaf kon worden losgekocht, 100 piasters zoo schreef hij, had hij er voor over maar de barbariische meester wilde veel meer hebben, dat ging nu niet, dat werd te duur „nous n'en aurions pas les moyens” nu moest de arme christenjongen maar met woorden vertroost worden, hij moest maar geduld hebben. Wij vreezen dat de betrokken

slaaf liever de piasters dan de troostwoorden zal hebben hooren klinken! In kleinigheden toont hij soms een groote weekhartigheid; wanneer hij uit Italië terugkomt zendt hij cadeaux aan zijn oude min en hij schrijft haar om haar een beetje op te vroolijken; wanneer zijn zusje SUZON ziek is dan zendt hij haar allerlei heerlijkheden en zegt geen rust te hebben, voordat hij vernemen zal dat zij volkomen hersteld is. Zeer mooi komt zijn vriendelijke zorg voor misdeelden voor den dag tegenover eenen armen vervolgden monnik CAMPANELLA; deze was in Zuid-Italië om zijn meer vrijzinnige godsdienstige denkbeelden vervolgd, gepijnigd en gevangen gezet, toen de door ellende gebroken man in Frankrijk aankwam, laat PEIRESC hem op een draagstoel halen; te Marseille neemt hij hem aan huis bij zich op en laat hem naar Parijs geleiden. CAMPANELLA verklaarde later, dat hij zonder een traan te laten, de felste pijnigingen geleden had, maar dat PEIRESC's goedheid hem tot weenen toe, bewogen had. PEIRESC was een vroom en berustend man; wanneer soms zorg of leed hem kwelden, dan placht hij te denken: 't had nog wel erger gekund, „il faut se contenter des biens que Dieu donne, autant et si longuement qu'il lui plaist les nous laisser”, daar toch God ons gegeven heeft al wat wij hebben, is het billijk dat Hij 't ons ontnemt, wanneer het Hem behaagt. Hij nam uiterst getrouw zijn godsdienstige plichten waar, bij hooge feesten ontbrak hij nooit in de rijen der parlementsleden, bij processien wandelde hij mede. De godsdiensttwisten van zijn tijd beschouwde hij meer

uit een politiek, dan uit een religieus oogpunt; over het algemeen is zijn beoordeeling zijner tegenstanders zacht. Hij is in den vollen zin des woords een goed zoon zijner kerk, zijn oog is — wij zeiden het reeds — steeds op Rome gericht, een kerkvorst als de kardinaal BARBERINI, die veel voor kunst en wetenschap gevoelt, is zijn ideaal.

Hij heeft zelf neigingen om in de geestelijke orden te gaan, aan een vriend die geestelijke wordt, schrijft hij: „Ik prijs ten zeerste uw heilig besluit, ik zou het eigenlijk ook moeten doen” — maar hij bleef maar in de wereld. Een zijner vrienden, een Duitscher, HOLSTENIUS, bekeert zich na lezing der kerkvaders, PEIRESC is daar uitbundig blijde over, wat tot nog grooter vreugde stijgt, wanneer de jong bekeerde op zijn beurt, eens een landgraaf van Hessen bekeert. Hij wenscht hem geluk met dat feit, „un si grand prince converti à la gloire de Dieu à l'honneur du Pontificat et des Ementissimi patrons (de kardinalen) et l'avantage du public”. In dit verband ligt ook het feit, dat in heel zijn leven PEIRESC het allergelukkigst gemaakt heeft, wanneer namelijk een zijner nichtjes de sluier aanneemt; hij schrijft aan verschillende zijner vrienden over deze plechtigheid en vindt daarbij termen en woorden die veel enthousiaster en warmer zijn dan wij van hem gewoon zijn; „zij hield zich heerlijk, men kon zich niets schooners voorstellen, gedurende geheel de ceremonie stond zij met onbedekt gelaat, een bloemenkrans in de haren”, „avec une constance, une gravité et une joye apparente, qui faisoit estonner un chascun”. Toen zij

de sacramentele woorden der gelofte uitsprak, hilde een ieder, behalve zij zelve; „pour moy j'étais tout hors de moy mesme". PEIRESC is overtuigd, dat haar gebeden veel zullen bijdragen voor geheel het geslacht der FABRI. 't Altaar was, zoo vertelt hij verder, prachtig versierd met anemonen, buitengewoon mooie anjers, geele rozen zoo groot als de palm der hand en oranjebloesem-takken. In den grond van zijn hart vond hij — gelooven wij — het klooster de eenig geschikte plaats voor een vrouw. PEIRESC was evenmin een dweeper als een huichelaar, zijn vroomheid was van zuiver allooi; wanneer RUBENS zijn dertienjarig dochtertje CLARA SERENA verliest, schrijft hij een warmen hartelijken, waarlijk vromen brief. „Gij kent de fragiliteit van het menschelijk leven en gij weet dat God ons dikwijls een geluk aandoet door hen die ons lief zijn, weg te nemen, om hen in den hemel te doen herleven en om hen hier op aarde voor lange smart en lijden te bewaren.

PEIRESC's levenswijze was ongeveer geheel in overeenstemming met zijn kalmen, rustigen vromen aard, hij zat zooveel mogelijk op zijn studeerkamer, hoe 't daar ongeveer uit zag vertelt hij nu en dan in zijn brieven, aan de wanden stonden de hooge volgepropte boekenkasten, daartusschen hingen de portretten van zijn vrienden, b.v. den Kardinaal BARBERINI, RUBENS enz., overal rondom lagen boeken, manuscripten, doozen met aantekeningen, brieven, copieën van brieven, registers op brieven, op zijn werktafel was al evenmin ruimte, dan stonden er nog kooien met vogels, glazen huisjes met camé-

leons, die hij tijdens hun leven koesterde en na hunnen dood opensneed, soms ook bloemen o.a. een „pot d'hyacinthe qui embaulme toute la maison”. Hij was dol op bloemen en dieren, eens, wanneer hij op reis is, hoort hij, dat een poesje van hem ziek is en zendt hij de meest uitgebreide aanwijzingen, hoe het te genezen. Dikwijls omringen zijn vrienden hem en zit hij met hen opschriften op munten te ontcijferen of b.v. de oogen van een hinde te ontleden, hij noodigt hen uit om bij hem te komen om te genieten van de „galanteries capables de donner quelques heures agréables d'amusement à ceux qui n'ont pas en horreur les merveilles de la nature ou les vénérables reliques de l'antiquité”.

Gaarne was hij ook op het buitengoed te Belgen-ciers, heerlijk vond hij het om daar des avonds in de koele lanen te gaan wandelen, hij genoot van de mooie bloemen, tulpen, narcissen, anemonen, die hij veelal zelf gepland had, of luisterde naar de fonteinen, die hij zelf had doen aanleggen, hij was dol op het gezang der vogels die nooit mochten verjaagd en gevangen worden.

24 Juni 1637 stierf hij, zijn geheele leven heeft hij gesukkeld; hij was dan ook altijd zeer bang voor zijn gezondheid, hij ging op zijn kamer zoover mogelijk van het raam zitten uit vrees voor tocht, in de warme dagen ging hij alleen des avonds uit, reeds in 1615 op vijf-en-dertig jarigen leeftijd dus, had hij eenen heftigen aanval van rheumatiek, hij kon noch zitten noch liggen en alleen met behulp van twee bedienden loopen. Zijn portret doet hem ons zien als een mager ziekelijk man met een zeer

hoog intelligent voorhoofd, groote donkere zachte sympathieke oogen, ingevallen trekken en grooten neus; een blonde baard omlijstte zijn gelaat. In 1625 had hij een hernieuwden aanval van zijn kwaal, hij leed veel en moest zeer lang bedlegerig blijven, dan troostten hem zijn vrienden met hun geleerde gesprekken of vroolijkte men hem op door oudheden, die in de buurt gevonden waren meê te brengen. In 1631 had hij nog een scherperen aanval te verduren en was hij tijdelijk geheel verlamd, hij kon zelfs niet spreken hoewel hij zeer helder van hoofd bleef. De wijze waarop hij toen genezen is, is wonderlijk. Een zijner vrienden leest hem een gedicht voor over de liefde van de lelie en de roos, dit vond hij zoo mooi, dat hij op eens weder kon spreken en bewonderend uitriep „och! hoe mooi is dat”; hij zelf schrijft, dat de gentillesse van dit gedicht hem het gebruik van zijn stem teruggaf.

Toch bleef hij, niettegenstaande de genezing door de liefde van de roos en lelie, sukkelen. Vijf maanden voor zijn dood schrijft hij, dat hij vreest dat hij de correspondentie met zijn vrienden zal moeten staken, daar zijn gezondheid hem zelf dat lichte werk niet meer toeliet. De laatste brief, dien hij aan zijnen broeder schreef, was touchant, hij is geheel gewijd aan de gedachte voor de belangen zijner vrienden, hij heeft tevergeefs gepoogd om voor een van hen gratie te verkrijgen en tobt er over dat hem dat niet gelukt is, hij voelt dat hij spoedig henen zal gaan „puisque'il plait à Dieu de m'appeler”, hij herdenkt zijn liefdevolle verhouding tot zijnen eenigen broeder. „Nous n'avons jamais

eu, vous et moi, qu'une mesme volonté. Later poogde hij nog eens aan zijnen broeder te schrijven, maar driemaal ontvalt hem de pen. Er is iets tragisch in de gedachte aan dien onvermoeiden brieveschrijver, gedoemd om machteloos zijn pen te voelen ontglippen aan zijn hand en te staren op het ledige papier, dat nooit meer dragen zal zijn fijn, zoo karakteristiek, handschrift.

Hij leed de laatste dagen van zijn leven weinig en ontsliep zacht in de armen van zijn vriend GASSENDI.

Wetenschappelijke werken heeft hij niet nagelaten, groote daden niet verricht en toch heeft hij, bezield als hij was met gloeiende liefde voor de wetenschap, honderden gediend en geholpen en is hij door zijn eenvoudig, rein, open, ernstig leven geweest een der hoogststaande mannen der 17de eeuw. Hij heeft gepoogd veel te „weten”, heeft zelf veel geleerd maar meer nog anderen van zijn verkregen wetenschap doen genieten.

Wij meenden, dat het ook voor de lezers van ons *Tijdschrift* belang kon hebben, eens een blik te slaan in het leven van eenen grooten verzamelaar der oude tijden.

DR. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.